

Pospíšil, Ivo

Památce Ally Vladimirovny Zločevské (1951–2022)

Slavica litteraria. 2022, vol. 25, iss. 2, pp. 165-167

ISSN 1212-1509 (print); ISSN 2336-4491 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/SL2022-2-13>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.77314>

License: [CC BY-SA 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/)

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20230122

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Památce Ally Vladimirovny Zločevské (1951–2022)

Ivo Pospíšil (Brno)

Na počátku května 2022 v těžké době pandemie a války, všeobecného chaosu a nejistoty umírá velká přítelkyně české slavistiky a rusistiky, odbornice na světovou modernu, na reflexi ruské literatury ve světě a na mytologický metaromán Alla Vladimirovna Zločevská (10. 11. 1951 – 2. 5. 2022). Nebylo a není takových přátel české filologie zase tolik a mezi nimi zaujímal Alla Vladimirovna stěžejní místo. Nespočet recenzí a zevrubných přehledů a hlubokých informací a analýz české slavistiky a rusistiky, zejména té, která zachycovala osudy ruské krásné literatury v českém a slovenském prostředí, je svědectvím její úporné práce.

Doktorka věd a badatelka v laboratoři Ruská literatura v současném světě na Filologické fakultě Lomonosovovy univerzity byla absolventkou téže fakulty, s níž spojila celý svůj vědecký život. V dětství prodělala obrnu a od té doby byla upoutána na invalidní vozík: její kolegyně prof. Alla Šešken nazvala svůj nekrolog příznačně *Alla Vladimirovna Zločevská: život jako hrdinský čin* (rusky: „podvig“, slovo staroslověnského, tedy vznešeného původu, jakých je v moderní ruštině, založené na tomto jazyce, mnoho: znamená pohyb, pohnutí, směřování, překonávání, což symbolicky vystihuje životní situaci zesnulé a její statečnost, současně jde o slovo spojující tělesné a duchovní; má nejen význam hrdinského, čestného činu, ale také duchovního vzepětí).

Alla Zločevská nejen psala, publikovala, ale také se zúčastňovala mezinárodních vědeckých konferencí, vedla s kolegy v celém světě rozsáhlou korespondenci, byla účastna různých projektů, zúčastnila se práce řady redakčních rad vědeckých periodik. Její vědecká činnost se soustředila na mytopoetickou metaprózu, jíž věnovala své dvě nejnovější knihy (2016, 2018) – obě jsem poměrně rozsáhle recenzoval, neboť mi toto téma není cizí¹; druhá recenze je v tisku v časopise královéhradecké rusistiky *Philologia rossica*.² Mezi jejími

- 1 Viz I. Pospíšil: *Alexandr Bělorusec: Zájem o nekonečno*. Světová literatura 1988, č. 3, s. 217–228 (překlad eseje o mytologii a moderní literatuře). Týž: Gogolovi *Starosvětští statkáři, mýtus o Filemonovi a Baukidě a problém ruského středověku a novověku*. In: Druhý život antického mýtu. Sborník z vědeckého symposia Centra pro práci s patristickými středověkými a renesančními texty. Ed. Jana Nechutová. Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2004, s. 227–235. *Literární dílo jako reflexe meziliterárnosti (Anatolij Kim – Jurij Rytgeev – Čingiz Ajmatov)*. In: Litteraria Humanitas VI. Alexandr Veselovskij a dnešek. Brno 1998, s. 48–59. *Tvar a funkce metarománu*. Světová literatura 1984, č. 3, s. 251–253.
- 2 Viz I. Pospíšil: *Tři tváře románové moderny aneb ruský model v světové literatuře (Alla V. Zločevská: Tri lika mističeskoj metaprozny XX veka: German Gesse – Vladimir Nabokov – Michail Bulgakov. Super Izdatelstvo, Sankt-Peterburg 2016)*. Novaja rusistika 2016, 2 (IX), s. 186–191. Týž: *Geneze a proměny mystické metaprozny*

Tento příspěvek vznikl v rámci grantového projektu specifického výzkumu MUNI/A/1335/2021 *Historické epochy ve slovanských kulturách*.

dvěma sty publikačními položkami se skví její studie o Dostojevském.³ To bylo její téma v mladistvém věku, kdy o jednom aspektu jeho díla obhájila svoji kandidátskou disertaci; zajímalo ji zvláště jeho působení na ruskou a světovou literaturu 20. století i v souvislosti se spisovateli, jejichž dílem se zabývala – Michaiem Bulgakovem, Vladimírem Nabokovem a Hermannem Hessem. Byla také členkou Mezinárodní společnosti Dostojevského (k tomu by se chtělo dodat, že první takovou společnost, pokud je mi známo, založil v Praze ruský literární kritik a historik Alfred Bem, 1886–1945, jehož život pravděpodobně skončil – nevíme kdy – v jednom z gulagů, později vzniklo takových společností více, jedna v Londýně, druhá v Německu, třetí v USA (ta je asi nejvlivnější); té první byl členem i český dostojevskolog František Kautman, 1927–2016).⁴

Zesnulá se systematicky věnovala československé (české a slovenské) rusistice a komentovala její výsledky, shromažďovala a publikovala v ruských periodikách bibliografii a seznamovala s prací českých a slovenských badatelů ruskou odbornou veřejnost. Její studie najdeme mimo jiné na stránkách časopisů *Voprosy literatury*, *Russkaja literatura*, *Filologičeskije nauki*, *Stephanos*, ale také českých slavistických periodik.

Ve zmíněných recenzích jsem se poměrně detailně a z různých zorných úhlů, zejména teorie a metodologie, věnoval dvěma uvedeným knihám Ally Zločevské, neboť je pokládám za stěžejní. Verzi z roku 2018 rozdělila autorka rozdělila na tři části s úvodem, jenž je jakousi metodologickou propedeutikou k jejímu pojetí mystické metaprózy. Zde musím souhlasit s kritickým postojem autorky k zbytečně přehnanému tvrzení, že Bulgakovův román *Mistr a Markétka* je založen na gnósi. Zločevská vychází především z odlišnosti mezi vědeckým nebo mytologickým a uměleckým pojetím slova: jinak řečeno, nelze mechanicky převádět stavebné komponenty z jedné strany na druhou, vždy tam dochází k posunům. Mnohem pravdivější je, že v případě všech tří autorů jde o konglomerát různých prvků, možná celé dobové kreativní atmosféry. Tedy stopy gnóse, spíše však obecněji dualismu jako celku jdoucích od buddhismu a manicheismu a zoroastrismu. Myslím, že takové stavby, jako jsou *Mistr a Markétka* (Master i Margarita, sovět. vyd. čas. 1966–1967), *Stepní vlk* (Der Steppenwolf, 1927) a *Hra se skleněnými perlami* (Das Glasperlenspiel, 1943) nebo *Dar* (Dar, 1938), k nimž autorka postupně přibrala také *Divadelní román* (Teatralnyj roman, 1936–1937, sovětská publ. 1965), *Lužinovu obranu* (Zaščita Lužina, 1930), také *Adu aneb Žár* (Ada or Ardor, 1969, čes. překlad Paseka, Praha 2015, přel. Pavel Dominik, české recenze bohužel nezachytily dobře jeho žánrovou podstatu vycházející z inverze kronikového modelu).

Autorka kromě metodologických partií a hledání záchytných bodů využívá metody interpretace textu, tj. postupného výkladu díla, obsahového i tvarového, a její explikace. Tu podnětně spojuje komparatistiku výkladu, žánrový výklad a jde až do detailů, v nichž se však trochu ztrácí hlavní nit výkladu. Nicméně autorčino dílo je snad nejdokonalejší

znovu navštívené: komentář ze střední Evropy. Alla Vladimirovna Zločevskaja: Mističeskaja metaproza XX veka: genezis i metamorfozy. German Gesse, Vladimir Nabokov, Michail Bulgakov. Biblioteka žurnala Filologičeskije nauki. Naučnyje doklady vyššej školy. Almavest, Moskva 2018 (1. vyd. 2016). Philologia rossica 2022, v tisku.

3 *Paradoksy russkogo Erosa v romane F. M. Dostojevskogo Idiot.* Filologičeskije nauki 2022, 1, s. 54–61.

4 Viz speciální číslo *Slavica litteraria* (2022, 1) věnované Dostojevskému (s. 9–110).

analýzou uvedených tří autorů a jejich děl, ale také důležitou prací srovnávací, naratologickou a genologickou. První kapitola, která se příznačně jmenuje Fiktivní realita anebo realita fikce ukazuje na to, že, jak obvykle říkám, „žánrovým podlozím“ v mystické metapróze je model artefaktu jako světa; svět je umělecké dílo, jehož autorem je Bůh: to je filozofická základna obratu ke kreativnímu aktu jako východisku a cíli všeho a také zrcadlení mezi uměleckým dílem, jež svět zobrazuje, a světem jako uměleckým dílem. Materiálově nejbohatší jsou partie z Bulgakova, v podstatě také z Nabokova, méně z Hesseho, kam by se jistě hodily i další prózy – nemluvě o jeho poezii – včetně *Panského dvora* (Rosshalde, 1914), *Klingsorova posledního léta* (Klingsors letzter Sommer, 1920), *Siddhárthy* (1922) a *Narcise a Goldmunda* (Narziß und Goldmund, 1930). V druhé kapitole se zabývá románem jako kosmologickou strukturou – v pozadí vychází z Dostojevského a jeho *Bratři Karamazovovy*, díla, jež se tak nejednou nazývalo. Ukazuje, že kromě reality materiální a transcendentální je tu i podstatná realita umělecká spočívající na zbožnění kreativity jako stvořitelského mýtu, světa jako božského uměleckého díla. Transcendence, „jinobytí“ je důležitou strukturální složkou všech tří zkoumaných románů. Umění jako božská hra je podstata výkladu třetí kapitoly. Zde se autorka dotýká motivu zrcadel a zrcadlení i prostoru za zrcadlem s odkazem na *Alenku v říši divů* Lewise Carrolla (vl. jm. Charles Lutwidge Dodgson, 1832–1898) nebo královny Viktorie nebo ještě někoho jiného. Zajímavé by bylo srovnání se známým románem Ladislava Fukse (1923–1994) *Vévodkyně a kuchařka* (1983, volným pokračováním jsou posmrtně vydané paměti, spoluautor Jiří Tušl, *Moje zrcadlo*, 1995), kde je přímo kult zrcadel: ukázaly by se další spojitosti tohoto trojhvězdí modernistů, mj. s groteskně absurdní poetikou Franze Kafky. Zejména ve vztahu k Nabokovově *Adě* se autorce podařilo i Bachtinem vlastně nerealizované skutečné spojení literárního času a prostoru

Výzkum Ally Zločevské je důkladným materiálově bohatým, analytickým, myšlenkově hlubokým; své připomínky jsem v recenzi uvedl, ale jsou jen marginální. Práce vzniknuvší na křižovatce řady disciplín s doceněním mimoruských zdrojů je důstojným vyvrcholením badatelského díla této předčasně zesnulé ruské kolegyně, která se jako málokdo s uznáním dívala na své české a slovenské kolegy.

prof. PhDr. Ivo Pospíšil, DrSc.

Ústav slavistiky

Filozofická fakulta, Masarykova univerzita

Arna Nováka 1, 602 00 Brno, Česká republika

ivo.pospisil@phil.muni.cz

This work can be used in accordance with the Creative Commons BY-SA 4.0 International license terms and conditions (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>). This does not apply to works or elements (such as image or photographs) that are used in the work under a contractual license or exception or limitation to relevant rights.

